

Azra Adžajlić-Dedović*

ETNIČKA SILOVANJA U SLUŽBI TERORA I REALIZACIJE POLITIČKIH CILJEVA U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1992. DO 1995. GODINE

Rezime:

Rat u Bosni i Hercegovini počeo je sa «teroristima u kapuljačama», a nastavio se kroz terorističke aktivnosti koje su bile sastavni dio strategije agresora na Republiku Bosnu i Hercegovinu od 06.04.1992. godine do 14.12.1995. godine. U cilju realizacije državnih projekata «Velike Srbije» i «Velike Hrvatske» u regionu bivše Jugoslavije, a posebno u Bosni i Hercegovini, primjenjivana je specifična vojna strategija «etničkog čišćenja». «Etničko čišćenje» je terorisanje stanovništva koje pripada drugoj etničkoj skupini primjenom ekstremnog nasilja, a radi realizacije političkih ciljeva – etnički čistih teritorija. Etnička silovanja su sastavni dio ove strategije.

Namjera autora je da kroz suočavanje sa problemom i posljedicama etničkog silovanja kao ekstremnog nasilja i načina organiziranog i sistematskog teroriziranja civilnog stanovništva radi realizacije političkih ciljeva u Bosni i Hercegovini, definira «etničko čišćenje», etničko silovanje i ekstremističko nasilje, te uputi na mjere prevencije radi suzbijanja istog.

Ključne riječi: etničko čišćenje, etničko silovanje, teror, ekstremno nasilje, fenomenologija, prevencija...

1. UVOD

Sve do 06.04.1992. godine, Republika Bosna i Hercegovina bila je jedna od šest republika "država zasnovanih na suverenosti naroda" koje su činile Socijalističku federativnu republiku Jugoslaviju. Proces disolucije Jugoslavije (SFRJ) počinje još ustavnim amandmanima koji su usvojeni 1981. godine i nastavlja se 1989. godine, kada je uslijedila značajna promjena Ustava, koja je najavila reforme ekonomskog i političkog sistema i donošenje novih ustava u republikama 1990. i 1991. godine. Prvi takav ustav donijela je Republika Srbija, septembra

* Asistent, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo

1990., čime je direktno povrijeđen ustavni položaj Kosova i Vojvodine, koji su bili dvije autonomne pokrajine u sastavu Srbije i imale identičan položaj kao i republike u okviru SFRJ, s tom razlikom što nisu imale status država. Ovaj ustav Srbije bio je direktan povod da i druge republike donesu svoje ustave, čime je i počeo "raspad" SFRJ, što potvrđuje i dr. Omer Ibrahimagić, koji kaže:

«Ovakvim ustavnim rješenjima pokrajina, Srbija je počela prva od republika da ruši ustavnopravni poredak SFRJ. Ustavom Srbije bio je povrijeđen ustavni položaj ovih pokrajina uređen Ustavom SFRJ.»¹¹²

Nakon Srbije, svoje ustave donijele su Slovenija, Hrvatska i Makedonija i provele referendum o razdruživanju iz Jugoslavije. U namjeri da pomognu u rješavanju političkih odnosa u procesu «razdruživanja» jugoslavenskih republika, međunarodna zajednica je oformila Konferenciju o Jugoslaviji, dok je Evropska zajednica na Savjetu ministara EZ u Bruxellesu 16. decembra 1991. donijela Deklaraciju o Jugoslaviji i Deklaraciju o smjernicama o priznavanju država u Istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu. U skladu sa ovim smjernicama, Vlada Bosne i Hercegovine donijela je 20. decembra 1991. Odluku o priznavanju državnosti, odnosno nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Nakon ove odluke Skupština SR Bosne i Hercegovine donijela je Odluku o raspisivanju referenduma o nezavisnosti, koji je pod međunarodnom kontrolom proveden 29. februara – 01. marta 1992. godine. Na ovom referendumu narod Bosne i Hercegovine, njih 64,14% glasača koji su izašli na izbore, izjasnilo se sa 99,44% glasova «za» suverenu i nezavisnu državu Bosnu i Hercegovinu. Ubrzo poslije referenduma, uslijedilo je 06.04.1992. godine međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine. Isto tako bitna činjenica je da je po međunarodnom priznanju od Evropske zajednice i Sjedinjenih Američkih Država, Bosna i Hercegovina 22. maja 1992. godine, kao 183. član, primljena u Ujedinjene narode.

Jugoslavenska agresija na Bosnu i Hercegovinu počinje od momenta njenog međunarodnog priznanja 06.04.1992. godine. O tome kako je započela agresija na Bosnu i Hercegovinu dr. Dušan Bilandžić kaže:

«Operacija zauzimanja BiH povjerena je Štabu II. armije u Sarajevu (general Kukanjac). Ta armija je, uz svoje ranije vrlo moćne snage, dobila silna pojačanja (predislociran X. zagrebački korpus, XII. Riječki korpus i mnogo drugih jedinica iz Hrvatske i Slovenije), tako da se glavovina bivše JNA našla na teritoriju u BiH u doba izbijanja rata.»²

Bez namjere da u ovom članku iznosimo dalji tok agresije na Bosnu i Hercegovinu, mi ćemo se u daljem tekstu usredsrijediti na ratnu strategiju «etničkog čišćenja», koja je masovno primjenjivana u agresiji na Bosnu i Hercegovinu, a čiji je sastavni dio etničko silovanje. Zbog masovne primjene strategije «etničkog čišćenja», pomoću koje je i izvršen genocid nad bošnjačkim narodom u Bosni i Hercegovini, formirana je Komisija eksperata UN-a, koja je dobila zadatak da u periodu od aprila 1992. do juna 1993. istraži i utvrdi kako obim tako i posljedice ove specifične ratne strategije, koja je primijenjena u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Ova komisija je konstatala:

¹¹² Ibrahimagić, O., Politički sistem Bosne i Hercegovine, Magistrat, Sarajevo, 1999.

² Bilandžić, D., Tito je još 1962. predvidio raspad Jugoslavije, Preporod, Zenica, 1993.

«da je u Bosni i Hercegovini kao sastavni dio strategije «etničkog čišćenja» silovano 20.000 žena, te da su većina žrtava bile Bosanke-Muslimanke, a većina zločinaca bosanski Srbi.»³

Tačan broj silovanih žena u ratu u Bosni i Hercegovini ostat će zauvijek nepoznat zbog velike kriminalističke «tamne brojke» koja prati silovanja, rata i nedostatka sredstava nakon rata koja bi se uložila da bi se provelo opsežno istraživanje i došlo do približnog broja silovanih žena. Kada kažemo kriminalistička «tamna brojka», onda mislimo na sva ona silovanja koja žene iz različitih (ličnih) razloga nisu prijavile, a to su: strah od osude okoline, sramota, strepnja da će prijavljivanjem istog biti odbačene od svoje porodice, rođaka, komšija i šireg okruženja, strah od osvete počinitelja i drugi razlozi. Govoreći o ratu kao uzroku zbog kojeg žene nisu prijavile silovanja, mislimo na činjenicu da su područja u kojim su počinjena najveća silovanja u Bosni i Hercegovini bila «okupirana» od agresora, te da su žene koje su se našle na ovoj teritoriji bile udaljene od bosanskohercegovačke vlasti ili nadležnih organa koji su bili zaduženi za ove delikte, te da zbog toga sve do prelaska na slobodnu teritoriju ili do odlaska u druge zemlje nisu «smjele», niti mogle prijaviti počinjena silovanja. Prijavljivanje silovanja nakon proteka određenog vremena ponovna je viktimizacija žrtava silovanja, stoga žrtve radije «ne prijavljuju» silovanja, kako bi izbjegle «samopovrjeđivanje». Ako ovome još dodamo činjenicu da su mnoge od ovih žena ubijene nakon provedenih silovanja, jasno je da će tačan broj silovanih žena u ratu u Bosni i Hercegovini (1992-1995) zauvijek ostati nepoznat.

Žalosna je istina da, osim što će broj silovanih žena ostati zauvijek nepoznat, ove žene (koje su prijavile silovanja) još nisu dobile i nikada neće dobiti adekvatnu moralnu i materijalnu satisfakciju za patnje i povrede koje su preživjele. I da ironija bude još veća, «neki ljudi» žele njihova stradanja pretvoriti u zlodjela pojedinaca koji su ili bili «ludi» ili su «morali silovati po naređenju», čime se masovni zločini koje su počinili pripadnici srpskog i hrvatskog naroda žele pretvoriti u zlodjela pojedinaca koja su «kao» propratna pojava svih ratova. Kada kažemo «neki ljudi», mislimo na «državni vrh» Savezne Republike Jugoslavije, koji ni sada, osam godina nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini, nije našao za shodno da se izvine za gnusne zločine koje su njihovi sunarodnjaci i njihova vojska, od 1992. do 1995. počinili u Bosni i Hercegovini. Oni čak sramotno tvrde da naše brojke o silovanim i poginulim u ratu u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine nisu «stvarne» već da su «izmišljene» i još se usuđuju tvrditi «da smo mi sami sebe ubijali (granatirali), kako bi ove brojke uvećali i skrenuli pozornost međunarodne zajednice na rat u BiH». Zar ovo nije «sekundarna viktimizacija žrtava»?

2. ETNIČKO ČIŠĆENJE

Radi realizacije agresije i ostvarenja projekata «Velike Srbije» i «Velike Hrvatske» u Bosni i Hercegovini, provedena je specifična državna strategija «etničkog čišćenja». U namjeri da razjasnimo pojam «etničkog čišćenja», poći ćemo od člana 49. Ženevske konvencije koja štiti civilno stanovništvo u vrijeme rata i koja izričito zabranjuje njegovo prisilno preseljavanje. U

³ Bassiouni, C.H., *Sexual Violence: An Invisible Wapon of War in the Former Yugoslavia*, Comision of experts UN, , IHRL De Paul University College of Law, SAD, Chicago, 1996.

ovom članu je posebno istaknuto da evakuacije i deportacije u ratu mogu biti samo privremene, te da su ilegalne ukoliko se provode na osnovu politike «životnog prostora». U daljnjem tekstu citirat ćemo sljedeću definiciju «etničkog čišćenja»:

«Etničko čišćenje obuhvata niz genocidnih radnji od kojih su samo neke međunarodno kodificirane. Može biti počinjeno u ratu i miru od različitih subjekata (država, organizacija, pojedinaca). Osnovni cilj mu je otimanje imovine i životnog prostora, motivirano prije svega nacionalnom, vjerskom i rasnom mržnjom.»⁴

Ako ovu definiciju detaljnije analiziramo, uviđamo da je ova strategija u uskoj vezi sa genocidom i da autor pravi razliku između «etničkog čišćenja» u ratu i «etničkog čišćenja» u miru, te da je na kraju u genocid uvrstio i otimanje imovine i životnog prostora. U daljnjem objašnjenju pojma «etničko čišćenje» poći ćemo od «etničkog», što znači narodno, i «čišćenja» koje se odnosi na teritoriju, da bi smo ustvrdili da je «etničko čišćenje» čišćenje određene teritorije od naroda (stanovnika koji žive na toj teritoriji) koji pripadaju drugoj etničkoj skupini. «Čišćenje» bi značilo «evakuacija, deportacija i fizičko uništenje» stanovništva koje pripada drugoj etničkoj skupini, na određenoj teritoriji, i može biti počinjeno i u ratu i u miru. Sa ovim opet ova definicija nije potpuna, jer nedostaje motivacioni segment, a motiv za izvršenje ili provođenje «etničkog čišćenja» i u ratu i u miru svakako je politički, dok bi krajnji cilj trebao biti realizacija određene politike ili političke ideologije koja se u ovoj strategiji odnosi na teritorijalno proširenje određene države na račun druge, obično njoj susjedne države.

«Etničko čišćenje» prilikom agresije na Bosnu i Hercegovinu provedeno je kombiniranim vojnim metodama. Počinjalo je bombardiranjem gradova i sela, koje je pratilo ubacivanje specijalnih vojnih i paravojnih formacija, s namjerom da se izvrši psihološki pritisak na stanovništvo koje živi u tim područjima, kako bi ono iz straha i radi spasa «golog života» napustilo ta područja, čime bi se uspješno ostvarila vojna strategija «etničkog čišćenja» određene teritorije, koja je bila sastavni dio državne strategije agresora na Bosnu i Hercegovinu. Državna strategija ovdje znači politički program, a «etničko čišćenje» je realizacija političkih ciljeva određene države, u našem slučaju, susjednih država SRJ i HR u Bosni i Hercegovini. Iz navedenog proizilazi sljedeća definicija «etničkog čišćenja», do koje smo došli u toku dosadašnjeg istraživanja tretirane problematike:

«Etničko čišćenje» je vojna strategija koja je sastavni dio državne strategije jedne zemlje i može biti počinjeno i u ratu i u miru. «Etničko čišćenje» u ratu je državna strategija koju čini kombinirana upotreba vojnih sredstava i ekstremnog nasilja, koji treba da posluže kao sredstvo psihološkog pritiska koji je usmjeren na pripadnike drugih etničkih skupina na određenoj teritoriji, a radi realizacije političkih ciljeva – «trajno» etnički čistih teritorija i ostvarenja određene političke ideologije. U Bosni i Hercegovini je u svrhu realizacije političkih ciljeva i ove strategije stanovništvo odvođeno u koncentracione logore, vršene su torture, masovna ubojstva, silovanja i drugi vidovi seksualnih zlostavljanja, uništavana je privatna imovina i zatirani svi znaci ili kulturna i vjerska obilježja (dobra), koja pripadaju drugom etnosu.

⁴ Grupa autora, Nauka o odbrani, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 1996.

Za razliku od «etničkog čišćenja» u ratu, «etničko čišćenje» u miru je državna strategija koju čini niz mjera koje poduzimaju državni organi i institucije u miru, vršeći diskriminaciju pripadnika drugih etničkih skupina na određenoj teritoriji, kako bi oni zbog psihološkog pritiska koji je izvršen nad njima («nemogući uvjeti života»), navedene napustili, čime bi se realizirali određeni politički ciljevi - «trajno» etnički čiste teritorije (Kosovo, Vojvodina, Sandžak).

U namjeri da pojasnimo strategiju «etničkog čišćenja» u Bosni i Hercegovini, u ovom članku ukratko ćemo predstaviti političku motiviranost «etničkog čišćenja» koje je provedeno u sklopu jugoslavenske agresije na Bosnu i Hercegovinu. Ovo «etničko čišćenje» isključivo je politički motivirano srpskim nacionalizmom i idejom «Velike Srbije», koju, po nama, najjasnije oslikava dr. Esad Zgodić, kada kaže:

«Srpski nacionalizam je uvijek bio u supsticijalnom smislu teritorijalni nacionalizam. To znači da je teritorijalni ekspanzionizam kao osvajačko širenje srpstva u prostoru...konstantno određeno srpske nacionalne ideologije uopće, i prema Bosni i Hercegovini posebno. Tu je politiku već formulirao Ilija Garašanin (1844) u svom Nečartaniju. U njegovoj percepciji, kneževina Srbija je «mala», pa «ona u tom stanju ostati ne sme», ta Srbija ne ograničava se na sadašnje granice, «nego teži da priljubi sebi sve narode srpske koji je okružuju.»⁵

Namjera je bila očistiti određeni prostor, teritoriju koju su Srbi smatrali da im historijski pripada, od pripadnika drugih etničkih skupina i time realizirati ideju «Svi Srbi u jednoj državi» - projekat «Velike Srbije», ili «osmisli politički program» kako bi se što uspješnije realizirale agresije na susjedne države, uz opravdanje u sloganu «gdje živi i jedan Srbin, to je Srbija». O ovoj ideologiji dr. Esad Zgodić piše sljedeće:

«Srpska nacionalna ideologija operira tzv. historijskim pravima i etničkim načelom kako bi legitimirala svoj teritorijalni nacionalizam.»⁶

Radi realizacije ovog političkog programa, po «raspadu» Jugoslavije, otpočela je jugoslavenska agresija na Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. «Etničko čišćenje» bilo je jedna od vojnih strategija koje su primjenjivane u cilju efikasnijeg «osvajanja» Bosne i Hercegovine.

Nakon što smo objasnili političku motiviranost «etničkog čišćenja» u sklopu jugoslavenske agresije na Bosnu i Hercegovinu, neophodno je osvrnuti se i na agresiju Republike Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, o kojoj George D. Kenney piše sljedeće:

«Ne mogu govoriti za State Department, ali ću vam reći svoje mišljenje: mislim da je predsjednik Tuđman nekim svojim izjavama izazvao sumnju u njegove dobre namjere što se Bosne tiče, odnosno njenog teritorijalnog integriteta. Mislim da bi za njega i Hrvatsku bilo veoma mudro da jasno pokaže da Hrvatska ne pretendira ni na koji dio bosanskog teritorija i da podrži njenu cjelovitost.»⁷

Istina je da je Franjo Tuđman dugo «ćutao» o hrvatskim pretenzijama prema Bosni i Hercegovini, dok je naspram toga radio na «osvajanju» Bosne. Njegove namjere spram Bosne

⁵ Zgodić, E., Ideologija nacionalnog mesijanstva, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999.

⁶ Zgodić, E., Ideologija nacionalnog mesijanstva, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999.

⁷ Halilović, S., Restitucija bosanske državnosti, Preporod, Zenica, 1993.

bile su isto toliko jasne koliko i srpske, mada se ove dvije agresije na Bosnu i Hercegovinu i način na koji su izvršene bitno razlikuju, što potvrđuje i George D. Kenney, kada kaže:

«Naravno da se ne može izjednačiti Srbija i Hrvatska, ali takva slika o Hrvatskoj postoji na Zapadu jer nije sasvim jasna uloga njene vojske u Bosni.»⁸

Jasno je da je i Republika Hrvatska «operirala» sličnim «historijskim pravima» i etničkim načelom, kako bi «vratila» davno izgubljenu i u hrvatskoj historiji "najveću Hrvatsku" – *fašističku NDH*. Po toj ideologiji mi smo trebali postati dio te «velike Hrvatske» jer joj historijski pripadamo. Ova ideologija je, dakle, bila istovjetna sa srpskom i obje su se bazirale na negiranju državnog kontinuiteta Bosne (njene državnosti) i negiranju identiteta Bošnjaka koji su bili većinsko stanovništvo u Bosni.

3. SILOVANJE U RATU U BOSNI I HERCEGOVINI (1992-1995)

Silovanja u ratu u Bosni i Hercegovini bila su sastavni dio strategije «etničkog čišćenja». Znači bila su jedan od načina realizacije agresije na teritorij Bosne i Hercegovine. Predmet nasilja bila je žena koja je po svemu temelj porodice i društvene zajednice, a njenim poniženjem i uništenjem uništava se i porodica i društvena zajednica (država). Silovanje je bilo instrument putem kojeg je izvršen genocid nad bošnjačkim narodom u Bosni i Hercegovini u periodu od 1992. do 1995. godine. Logori u kojim su počinjena najveća silovanja imali su ulogu da ostave neizbrisive tragove u svijesti žrtava, a krajnja namjera je da se žrtve nikada više ne vrate u mjesta u kojim su terorizirane. Silovanje je bilo sredstvo psihološkog pritiska pomoću kojeg su realizirani vojni i politički ciljevi – čiste teritorije bez pripadnika drugih etničkih skupina. Krajnja poruka je da sve na ovoj teritoriji pripada osvajaču ili agresoru na Bosnu i Hercegovinu.

Rat u Bosni i Hercegovini ostat će zapamćen po surovosti nad civilima, velikom broju žrtava, genocidu i državnoj strategiji «etničkog čišćenja». Posljedice «etničkog čišćenja» biti će teške i bitno će se odraziti na budućnost Bosne i Hercegovine. O njima govore različiti izvori i u ovom radu mi ćemo iznijeti samo neke od njih. Među prvim citiramo zaključak iz izvještaja CIA SAD iz jula 1995. u kome stoji:

Stalni pohodi etničkog čišćenja u Bosni za preko tri godine su radikalno promijenili prijašnju multietničku sliku države. Ponovno uspostavljanje prijeratne demografske ravnoteže i etničke raspodjele sada se čini praktično nemogućim. Srbi su uspjeli u zauzimanju velikog dijela bosanske teritorije i napravili značajne korake ka njihovom očiglednom cilju – uspostavljanju ili širenju etnički čiste srpske države.⁹

Drugi izvještaj, čiji ćemo zaključak također ukratko predstaviti u ovom članku, jeste Izvještaj Komisije eksperata UN-a, koja je dobila zadatak da utvrdi obim silovanja u ratu u Bosni i Hercegovini za period od aprila 1992. do juna 1993. godine. Zaključak ove komisije

⁸ Halilović, S., Restitucija bosanske državnosti, Preporod, Zenica, 1993.

⁹ Zulch, T., ETNIČKO čišćenje, genocid za veliku Srbiju, (preveo mr. Muharem Kreso), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996.

istovremeno je dokaz o agresiji, te dokaz naše tvrdnje da su etnička silovanja bila sastavni dio vojne strategije "etničkog čišćenja", što potvrđuju sljedeći navodi:

*"da je u ratu u Bosni i Hercegovini za period od aprila 1992. do juna 1993. godine silovano oko 20.000 žena; da su velika većina žrtava bile Bosanke-Muslimanke, a većina prijavljenih zločinaca bosanski Srbi; da su silovanja bila "etnička" i sastavni dio strategije "etničkog čišćenja"; da su silovanja bila planska, sistematska i organizirana i da su silovanja bila politički motivirana."*¹⁰

Navedeno potvrđuje i dr. Meliha Kreitmeyer (Krajtmajer), koja je bila rukovodilac ginekološkog tima u Tuzli koji je pregledao između 25 i 40 silovanih žena, žrtava iz Brezovog Polja, i koja je svoje zaključke iznijela na sljedeći način:

*«Ove žene nisu silovane po muškom instinktu. One su silovane zato što je to bio ratni cilj», rekla je ona. «Moj utisak je da je neko izdao naređenje da se djevojke siluju.» Kao dokaz ona citira neke mlade žene. One su odvučene u jednu kuću, ali nisu bile silovane. Ipak im je sugerirano da pred drugim tvrde suprotno.»*¹¹

Iz prethodno navedenog, očigledno je da silovanja žena u ratu u Bosni i Hercegovini od pripadnika jugoslavenske i hrvatske vojske nisu popratna pojava rata, već su bila isključivo politički motivirana, planska, organizirana, sistematska i provedena u najvećem obimu, na najbrutalniji način, u područjima koja su agresori planirali osvojiti i priključiti svojim državama, nakon što ih prethodno etnički «očiste». Ova silovanja u svojoj knjizi «Kriminalistička metodika» prof. dr. Duško Modly naziva *etničkim silovanjima*.¹²

4. ETNIČKO SILOVANJE – POJAM

Zaključujemo da se etnička silovanja bitno razlikuju od silovanja kao popratne pojave rata. Na osnovu istraživanja koje obuhvaća analizu svakog pojedinačnog slučaja silovanja, uočavamo razlike u motivima, načinu izvršenja, obimu i posljedicama koje iz njih proizilaze. Ono što je posebno obilježje etničkih silovanja jeste činjenica da ona mogu biti počinjena i u ratu i u miru, dok silovanja kao popratna pojava rata mogu biti počinjena samo u ratu. Interesantno je da su neka zakonodavstva, pa i naše, obuhvatila etničko silovanje u okviru krivičnog djela silovanja u krivičnim zakonima (posebnim stavom), zbog čega iznenađuje činjenica da za ovo krivično djelo ne postoji međunarodna pravna definicija i da se za isto sudi u okviru genocida, mada u "genocidu – čl.153.KZFBiH", silovanja nisu izričito određena kao jedna od radnji izvršenja ovog djela. Postavlja se pitanje da li je genocid etničko silovanje, u većem obimu, stanovništva koje pripada određenoj etničkoj skupini i koje se može dogoditi u miru? Zbog svega navedenog smatramo da je prijeko potrebno definirati etničko silovanje u međunarodnom pravu i izdvojiti ga kao posebno krivično djelo (ili poseban stav u okviru krivičnog djela), u unutrašnjem i u međunarodnom krivičnom zakonodavstvu.

¹⁰ Bassiouni, C.H., Sexual Violence: An Invisible Weapon of War in the Former Yugoslavia, Commission of experts UN, International Human

¹¹ Zulch, T., ETNIČKO čišćenje genocid za veliku Srbiju, (preveo mr. Muharem Kreso), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996.

¹² Modly, D., Kriminalistička metodika, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 1998.

U ratu u Bosni i Hercegovini njihova specifičnost je u tome što su bila sredstvo u realizaciji etnički čistih teritorija i trebala su da ubrzaju osvajanje Bosne i Hercegovine. Silovanja su bila etnička, masovna, politički motivirana, naređena od političkog vrha (što je utvrdila i Komisija eksperata UN-a), provedena su sistematski i na najsuroviji način (sa enormnom količinom nasilja – ekstremno nasilje). Njima se ne narušava samo sloboda odlučivanja u sferi spolnosti, njima su narušena sva ljudska prava. Predmet nasilja su žene starosne dobi od 7 do 77 godina. Krajnja namjera je bila poniziti i uništiti određenu etničku skupinu i pospješiti realizaciju političkih ciljeva u Bosni i Hercegovini ili uspješno realizirati agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

4.1. MOTIVI ETNIČKOG SILOVANJA

Bosna i Hercegovina je multikulturalna zajednica naroda sa različitim povijesnim, kulturno-psihološkim i antropološkim korijenima, zbog čega je i pogodno tlo da u slučaju netolerancije i ideoloških različitosti rivalističkih grupa dođe do kulminacije i eskalacije sukoba u formi kolektivnog nasilja. Ne iznenađuje nas zbog toga zbunjenost «prijatelja» sa Zapada i uspjeh agresorske propagande koja je agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu pretvorila u građanski rat ili međuetnički sukob. Masovno ili kolektivno nasilje koje je bilo izraženo u Bosni i Hercegovini u ratu od 1992. do 1995. godine politički je motivirano, što znači da je imalo politički karakter, dok su mu u osnovi bili određeni etnički interesi. Jedan od oblika ovog nasilja u ratu u Bosni i Hercegovini svakako su i etnička silovanja. Objektivno istražujući njihovu motiviranost dolazimo do zaključka da su njihovi motivi politički, sociološki i psihološki.

Politička motiviranost etničkih silovanja jasno je predočena izjavama žrtava, te obimom i načinom na koji su ona izvedena. Ona su trebala da posluže kao sredstvo psihološkog pritiska na pripadnike drugih etničkih skupina, kako bi se realizirali politički ciljevi ili velikodržavni projekti Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske u Bosni i Hercegovini.

Radeći na socijalno-psihološkom razumijevanju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, dr. Mujo Slatina piše sljedeće:

«Socijalno-psihološko saznanje je da promjene u svijesti ljudi ne prate promjene u načinu života. Izmjene u načinu življenja mnogo brže se odvijaju od promjena u svijesti ljudi. Ovo naučno saznanje ne dopušta proizvoljno i površno tvrđenje da je moguće genocidno i destruktivno ponašanje u svijesti ljudi izazvati «na brzu ruku». Mit, prije svega «kosovski mit», zametak je formiranja nakazne, obezglavljene svijesti iz koga izrastaju elementi srpskog genocidnog ponašanja.»¹³

Ovo naučno saznanje vodi nas spoznaji da su se silovatelji dugo odgajali i pripremali da siluju sve one koji ne pripadaju njihovoj etničkoj skupini iz gore navedenih razloga, ili su, pak, silovali zbog frustracija i nemoći u svom najužem društvenom okruženju. Neki su silovali jer mrze sve što je drugačije od njih i njihovih običaja, neki zato što su se smatrali u svakom pogledu

¹³ Slatina, M., Prilog socijalno-psihološkom razumijevanju agresije na R BiH, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1994.

superiorniji od drugih, ili ih je, pak, na silovanja ponukao religiozni fanatizam, ali je iza većine njih politička motivacija. Kristalno je jasno da motivi etničkog silovanja imaju ekstremne ciljeve i vlastita pravila za posebne etničke grupe. Zbog ovih motiva žene, djeca i starci bili su predmet duboke mržnje i prezira iz kojeg proizilazi nasilje krajnjeg dometa ili ekstremno nasilje. Silovatelja koji su bili psihički poremećene ličnosti ili ljudi koji zbog dugog boravka na ratištima nisu mogli obuzdati svoje seksualne nagone, mali je broj u 20.000 ili 50.000 počinjenih etničkih silovanja.

4.2. PODJELA ETNIČKIH SILOVANJA

Etnička silovanja možemo podijeliti prema obimu u kome su izvršena, broju silovatelja koji su izvršili prinudnu obljudu jedne osobe i prema načinu izvršenja silovanja. Etnička silovanja prema obimu bila bi podijeljena prema broju izvršenih silovanja, te stoga razlikujemo: pojedinačna i masovna etnička silovanja. Etnička silovanja razlikuju se i prema broju silovatelja koji su izvršili prinudnu obljudu jedne osobe, te prema tome imamo: etničko silovanje koje je počinio jedan silovatelj i etničko silovanje koje je izvršilo više osoba (grupno silovanje). I na kraju, prema načinu izvršenja etnička silovanja mogu biti: etnička silovanja kao popratna pojava rata i etnička silovanja kao oblik ekstremističkog nasilja. Ova zadnja podjela izvršena je na osnovu količine nasilja koje je ispoljeno ovim krivičnim djelom.

Etnička silovanja kao popratna pojava rata su uobičajena. Ona su oblik seksualne frustracije i istovremeno manifestacije mržnje prema neprijatelju, kao jedan od načina da se on ponizi ili porazi. Namjera je silovatelja da prinudno obljudbe osobe koje su na bilo koji način u vezi s neprijateljem i za njih možemo reći da su nešto manje nasilna od etničkih silovanja kao oblika ekstremističkog nasilja.

Etničko silovanje kao oblik ekstremističkog nasilja je silovanje koje je proizišlo iz ekstremnih stavova, a poruka ovog nasilja je diskriminacija i povreda do uništenja (smrti) silovanjem pripadnika druge etničke skupine.

U svom članku o ekstremističkom nasilju Irena Cajner-Mravović kaže:

«Ekstremističko nasilje obuhvaća niz kaznenih djela protiv života i tijela, opće sigurnosti ljudi i imovine, te ostale vrste nasilja čije su žrtve pripadnici određenih, najčešće manjinskih društvenih skupina, iako recentna događanja pokazuju da objekt ekstremizma mogu biti čitave nacije, vjere i društveno-politički sustavi. Radi se zapravo o kriminalnom nasilju koje predstavlja ekstremnu ekspresiju predrasuda i stereotipa koji postoje u određenoj društvenoj zajednici. Ti stereotipi mogu biti kreirani na rasnoj, etničkoj ili religijskoj osnovi. Zločini koji iz njih proizilaze čine tragični dio povijesti mnogih država.»¹⁴

Silovanja kao oblik ekstremističkog nasilja u Bosni i Hercegovini predstaviti ćemo sljedećim primjerima ili izjavama žrtava silovanja u ratu u Bosni i Hercegovini (1992-1995):

Primjer I: »Bog je rođen u Srbiji»

¹⁴ Cajner-Mravović, I., Ekstremističko nasilje: Neka temeljna pitanja.. Polic. Sigurnost (Zagreb), Godina 9. (2000), broj 3-6, str. 174-186.

«Skinula sam se i počela klanjati. Nisam žurila na prvu sedždu, učeći u sebi što više dova u nadi da će se Srbijanac ohladiti, dozvati pameti i smilovati meni, bijednoj zatvorenici. Dok sam se molila Bogu on se skidao i bio potpuno go. Kada sam se spustila na sedždu, prišao mi je grubo s leđa i s nožem u ruci nad mojim vratom grubo me silovao vrišteći: «Bog je rođen u Srbiji, Bog je Srbin.»

«Ne mogu opisati duševnu bol i poniženje koje sam tada osjećala. Molila sam se jedinom Bogu i plakala, a onda osjetila da mi Srbijanac nožem para leđa od vrata niz kičmu i od plećke do plećke. Oblila me krv. Trzala sam se i otimala pod manijakom, a on je vriskao: «Sad si Srpkinja, sad si pokrštena!»¹⁵

Primjer II: «...Ti nam trebaš za srpskog rasploda»

«Kuruzović me je poveo u drugu sobu, skinuo sa sebe vojnu bluzu i sjeo na kauč. Pošto sam stajala, naredio mi je da priđem: «Dođi da vidiš kako Srbin j...» Rekla sam da neću, a on mi je zaprijetio kako će mi, ako mu ne priđem, ubiti djecu. «Ali onda i mene», odgovorila sam. Na to mi je rekao: «Neću da ubijem tako lijepu ženu, ti nam trebaš za srpskog rasploda.» Bacio me je na kauč i vrisnuo divljački: «Šta se otimaš Alijina kurvo, balinkuro, sad ćeš se pomoliti bogu Slobodanu, a za devet mjeseci ćeš roditi nebeskog junaka.»¹⁶

Kao što vidimo, na osnovu ova dva primjera, osnovni cilj silovatelja «ekstremista» je da svojim kriminalnim ponašanjem pošalju diskriminirajuću poruku pripadnicima drugih etničkih skupina, da ih na taj način ponize, da ih povrijede ili da ih fizički unište (usmrte). Objekt seksualnog nasilja kod etničkog silovanja postaje objekt diskriminacije. Etničkim silovanjem fizički i psihički se povrjeđuje osoba, a tim se istovremeno povrjeđuje i njena porodica, dok bi posljedice istog trebale biti «trajne» zbog načina na koji su silovanja izvedena i ispoljene brutalnosti, a trebala su rezultirati uništenjem te etničke grupe, društvene zajednice i države Bosne i Hercegovine. Poruka istih bila je da je zajednički život različitih etničkih grupa (naroda) u Bosni i Hercegovini nemoguć.

5. ETNIČKA SILOVANJA U SLUŽBI TERORA I REALIZACIJE AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU

Prema definiciji mješovitog tipa koja je data u Nacrtu Konvencije o pravnoj kontroli međunarodnog terorizma Udruženja za međunarodno pravo iz 1980. godine u članu 1., koji je naslovljen «Definicija međunarodnog terorističkog djela», zapisano je sljedeće:

«Međunarodno terorističko djelo je svaki ozbiljan akt nasilja ili prijetnje nasiljem od jedne osobe, bilo da djeluje samostalno ili sa drugim osobama, koji je usmjeren protiv: međunarodno zaštićenih osoba, organizacija, mjesta, transportnih ili komunikacionih sistema ili protiv šire javnosti s ciljem zastrašivanja takvih osoba, uzrokujući ranjavanje ili smrt takvih osoba, ometanje aktivnosti takvih međunarodnih organizacija, gubitak ili nanošenje štete takvim

¹⁵ Grupa autora, Molila sam ih da me ubiju, Udruženje logoraša BiH, Sarajevo, 1998.

¹⁶ Grupa autora, Molila sam ih da me ubiju, Udruženje logoraša BiH, Sarajevo, 1998.

mjestima ili vlasništvu u namjeri da potkopaju prijateljsku saradnju između država ili državljana različitih država ili da iznude ustupak države.»¹⁷

Za razliku od agresije, terorizam može biti zakonit i nezakonit, zavisno kako na njega sa strane gledaju države. Kada se govori o sistematskom karakteru terorizma, u literaturi se podrazumijeva njegova frekventnost, odnosno učestalost ili ponavljanje akata usmjerenih prema određenom cilju i, prema tome, pripadnost određenom sistemu koji onda usmjerava terorističke aktivnosti. Iz ovog sistematskog obilježja terorizma izvlači se njegov organizacioni karakter. Agresiji na Bosnu i Hercegovinu prethodile su terorističke aktivnosti, barikade koje su postavili «teroristi u kapuljačama», selektivna gađanja iz snajpera koja su djelo ovih istih terorista i ubacivanje terorista, specijalnih paravojnih formacija iz Srbije i Crne Gore (aerodrom Batajnica-aerodrom Sarajevo – dobrovoljci u odbrani srpstva, koji su u Bosnu ušli uz pomoć JNA).

Ne smijemo zaboraviti ni susret Arkana-Željka Ražnatovića i Biljane Plavšić, te njihove «poljupce» u «oslobođenoj» Bijeljini, koji su direktan dokaz povezanosti ekstremnog vrha političke partije Srpske demokratske stranke BiH i kriminalca internacionalnog kalibra, koji je sa svojom «do zuba» naoružanom paravojnom formacijom «Arkanovi tigrovi» (za nas terorističkom grupom iz Jugoslavije) slobodno i pored Interpolove potjernice, šetao Srbijom i Crnom Gorom, što opet dokazuje povezanost i jednih i drugih sa tadašnjim državnim vrhom u Jugoslaviji ili da se to odvijalo uz saglasnost Miloševića i da je bilo dio državne strategije SR Jugoslavije, čiji je cilj bio osvajanje što više bosanskohercegovačke tritorije.

Ove terorističke aktivnosti prethodile su otvorenoj jugoslavenskoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu, koja je uslijedila 06.04.1992. godine. Barikade, snajperi i različite terorističke grupe poput «Arkanovih tigrova» terorizirale su stanovništvo Bosne i Hercegovine još prije početka otvorene agresije na Bosnu i Hercegovinu. Teroriziranje je predstavljalo demonstraciju sile kroz nasilje kao demonstraciju moći uz namjeravanu posljedicu izazivanja straha i stvaranja nesigurnosti, pomoću kojeg se željela paralizirati volja stanovništva za odbranom i pospješiti agresija na Bosnu i Hercegovinu. Ove terorističke aktivnosti pratila su obavezno i etnička silovanja, odmah po ulasku ovih paravojnih formacija u Bosnu. Zaključujemo da je «etničko čišćenje» počelo još prije početka otvorene agresije na Bosnu i Hercegovinu, čime opet potvrđujemo činjenicu da etnička silovanja u ratu u Bosni i Hercegovini nisu popratna pojava rata, već da su etnička silovanja oblik ekstremističkog nasilja i da su isključivo politički motivirana. Ona su, dakle, bila jedno od sredstava putem kojih je proveden teror nad civilnim stanovništvom Bosne i Hercegovine ili sredstvo psihološkog pritiska na volju stanovništva kako bi se «što brže i što uspješnije» realizirala agresija na Bosnu i Hercegovinu.

6. ZAKLJUČAK

Naše impresije i prijedlozi na temelju analitičko-diferencijalne analize «etničkih silovanja u ratu u Bosni i Hercegovini za period od 1992. do 1995. godine» su sljedeće:

¹⁷ Srdanović, B.R., Međunarodni terorizam-politički delikt-ekstradicija, Beograd, 2002.

1. Indoktrinacija tvrdnjom da se u Bosni i Hercegovini (1992-1995) dogodio građanski rat nije slučajna već isplanirana i smišljena provokacija, koja na određeni način predstavlja nastavak agresije na Bosnu i Hercegovinu ili se, u krajnjem slučaju, ovom indoktrinacijom želi «održati postojeće stanje» ili zadržati «osvojeno», kako bi se u neko dogledno vrijeme ono iskoristilo kao opravdanje za «daljnu podjelu Bosne». Svima treba jasno staviti do znanja da uzork rata u Bosni i Hercegovini nije međuetnički sukob. Na Republiku Bosnu i Hercegovinu, nakon njenog međunarodnog priznanja, izvršena je otvorena agresija, prvo od Savezne Republike Jugoslavije, a kasnije i od Republike Hrvatske. Činjenicu agresije od strane SRJ, Vojske SRJ i terorista SDS-a, utvrdio je i Savjet sigurnosti Ujedinjenih naroda, rezolucijom 752 od 18. maja 1992. godine.

2. Zločincima za etnička silovanja počinjena u ratu (1992-1995) u Bosni i Hercegovini treba suditi i po završetku rada Haškog tribunala, a nastavak suđenja je neophodno osigurati u Bosni i Hercegovini. Smatramo da Sud u Hagu zbog sporosti i malog broja optuženih za etnička silovanja neće dosegnuti pravdu i pružiti adekvatnu satisfakciju žrtvama silovanja. Država Bosna i Hercegovina mora pronaći finansijska sredstva pomoću kojih bi se omogućilo posebno procesuiranje, i po prestanku rada Haškog tribunala svih počinitelja etničkih silovanja protiv kojih su podnesene krivične prijave. Ovo je neophodno kako bi žrtve dobile moralnu i materijalnu satisfakciju i kako jedna ksenofobija ne bi stvorila drugu i time uzrokovala nove sukobe u Bosni i Hercegovini. To je jedini način da narodi u Bosni i Hercegovini nastave živjeti u miru. Kažnjavanje silovatelja bio bi prvi korak ka oporavku žrtava i pobjedi pravde u Bosni i Hercegovini.

3. Da se povijest ne bi ponavljala, Bosna i Hercegovina mora posebnu pažnju posvetiti ljudskim pravima i punoj pravnoj zaštiti od diskriminacije i ekstremnog nasilja. Interesi manjinskih naroda moraju biti posebno zaštićeni, kako bi se postiglo da se građani u cijeloj Bosni i Hercegovini osjećaju sigurnim, zaštićenim i slobodnim. U svrhu prevencije ekstremnog nasilja neophodno je primijeniti koncept «policije u zajednici», kako bi se ubuduće prevazišli problemi etničke netrpeljivosti i izbjegnula nova etnička silovanja. «Policija u zajednici» značila bi stalnu saradnju građana i policije kao način preventivnog djelovanja na ekstremističko nasilje kao izraz međuetničke netrpeljivosti. Neophodno je posebno kreirati zakone kako bi se suzbilo ekstremističko nasilje i paralelno s tim provesti posebnu edukaciju službenika policije, čime bi im se omogućilo da što uspješnije odgovore na buduće postavljene zadatke. Prvi korak bio bi izgradnja odnosa povjerenja između građana i policije, jer bi zahvaljujući ovom odnosu policija pravovremeno raspolagala adekvatnim saznanjima ili podacima, što bi joj omogućilo da prije eskalacije nasilja djeluje na organizatore ili inicijatore istog, čime bi se postiglo da akcije ili aktivnosti policije budu «korak ispred nasilja».

LITERATURA:

1. Bassiouni, C.H., *Sexual Violence: An Invisible Wapon of War in the Former Yugoslavia, Comision of experts UN, , IHRL De Paul University College of Law, SAD, Chicago, 1996.*

2. *Bilandžić, D., Tito je još 1962. prevideo raspad Jugoslavije, Preporod, Zenica, 1993.*
3. *Cajner-Mravović, I., Ekstremističko nasilje: Neka temeljna pitanja.. Polic. Sigurnost (Zagreb),
Godina 9. (2000), broj 3-6, str. 174-186.*
4. *Grupa autora, Nauka o odbrani, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 1996.*
5. *Grupa autora, Molila sam ih da me ubiju, Udruženje logoraša BiH, Sarajevo, 1998.*
6. *Halilović, S., Restitucija bosanske državnosti, Preporod, Zenica, 1993.*
7. *Ibrahimagić, O., Politički sistem Bosne i Hercegovine, Magistrat, Sarajevo, 1999.*
8. *Modly, D., Kriminalistička metodika, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 1998.*
9. *Slatina, M., Prilog socijalno-psihološkom razumijevanju agresije na RBiH, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1994.*
10. *Srdanović, B.R., Međunarodni terorizam-politički delikt-ekstradicija, Beograd, 2002.*
11. *Zgodić, E., Ideologija nacionalnog mesijanstva, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999.*
12. *Zulch, T., ETNIČKO čišćenje genocid za veliku Srbiju, (preveo mr. Muharem Kreso), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996.*